

ПЕТРО ФЕДОРОВИЧ ШПАК

21 квітня 2002 р. на творчому злеті обірвався життєвий шлях видатного вченого, геолога-нафтовика, доктора геолого-мінералогічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, академіка Української нафтогазової академії та Академії гірничих наук України, радника президента НАН України з проблем нафти і газу та дирекції Інституту геологічних наук НАН України Петра Федоровича Шпака.

Пішла з життя людина, з якою пов'язана ціла епоха розквіту геології в Україні.

П.Ф. Шпак був широко відомий в Україні і в багатьох країнах світу як визначний учений у галузі нафтогазової геології, пошуку, розвідки і розробки нафтових та газових родовищ. Його науковий доробок становив близько 230 праць, серед яких 12 монографій. Він безпосередньо причетний до відкриття на території України низки родовищ різних видів корисних копалин, передусім нафти та газу.

П.Ф. Шпак народився у 1931 р. в с. Дашківці Віньковецького району Хмельницької області в родині селянина. Після закінчення геологорозвідувального факультету Львівського політехнічного інституту був направлений на роботу геологом на Східницький нафтопромисел, потім працював старшим і головним геологом Битківського нафтопромислу, головним геологом нафтопромислового управління «Долина—нафта». Згодом був призначений директором новоствореної Надвірнянської контори розвідувального буріння, пізніше — начальником геологічного відділу, головним геологом об'єднання «Укрзахіднафтогаз». У 1966 р. його переводять до Києва на посаду начальника головного управління з пошуків і розвідки нафтових і газових родовищ в Україні, він стає членом колегії Міністерства геології.

У 1967 р. Петро Федорович очолив Міністерство геології України і працював на цій посаді впродовж 15 років. Це був період найбільшого в історії України розвитку пошуково-розвідувальних робіт, розширення мінерально-сировинної бази, зростання ефективності пошуків завдяки впровадженню прикладних і фундаментальних наукових розробок, нової техніки та технологій, створенню потужної інфраструктури геологічної галузі, активному будівництву об'єктів соціальної сфери. Саме в ті роки виявлено ряд унікальних і великих родовищ апатит-ільменітових, берилієвих, рідкіснометалево-апатитових, марганцевих руд, каолінових, графітових родовищ; розвідано нові вугленосні райони у Донбасі, залізородні — на півдні України, у Кривбасі та Приазов'ї, цеолітові — у Закарпатті; відкрито басейни мінеральних вод типу «Нафтуся» у Хмельницькій та Тернопільській областях. Розпочались роботи з оцінки золотоносності Карпат та Українського щита.

П.Ф. Шпак був ініціатором та одним з авторів розробки і впровадження стратегії пошуків покладів вуглеводнів, пов'язаних з міжкупольними структурами Дніпровсько-Донецької западини (ДДЗ), пошуків нафти і газу на великих глибинах у ДДЗ і Передкарпатському прогині, а також в акваторіях Чорного і Азовського морів. За його безпосередньою участю були виявлені і розвідані десятки родовищ нафти і газу.

Наукові інтереси П.Ф. Шпака охоплювали проблеми вивчення особливостей геологічної будови нафтогазоносних регіонів, формування і просторового розміщення покладів

вуглеводнів за величиною запасів і фазовим станом, прогнозування їх ресурсної бази і визначення оптимальних шляхів пошуків родовищ нафти і газу. Своїми розробками вчений вніс значний вклад у теорію нафтогазової геології і практику пошуково-розвідувальних робіт. Він розробив принципи районування нафтогазоносних територій і в межах України виділив чотири нафтогазоносні провінції, які містять дев'ять нафтогазоносних областей. Важливим його науковим висновком є встановлення належності унікальних, великих і середніх скупчень вуглеводнів осадового чохла ДДЗ до депресій та їх схилів у кристалічному фундаменті. З позиції органічного походження вуглеводнів Петро Федорович заклав наукову базу під уявлення про площинну диференціацію і вертикальну зональність розташування покладів вуглеводнів за фазовим станом, теоретично обґрунтував значні перспективи нафтогазоносності великих глибин. За його ініціативою було переорієнтовано пошуки покладів вуглеводнів у ДДЗ на глибинах 4000—5000 м, що дало можливість істотно підвищити їх результативність.

П.Ф. Шпак був ініціатором і науковим керівником Національної програми «Нафта і газ України до 2010 р.», Державної програми з освоєння газогідратів Чорного моря, Державної програми «Освоєння вуглеводневих ресурсів Українського сектора Чорного і Азовського морів». Учений розробив стратегію пошуків родовищ вуглеводнів в Україні, оцінив перспективи нарощування власної бази ресурсів і запасів вуглеводнів, умови повного забезпечення держави нафтою та газом, визначив джерела імпорту необхідних їх обсягів.

Понад чверть століття П.Ф. Шпак був членом Бюро Відділення наук про Землю НАН України, директором Інституту геологічних наук НАН України. Від початку створення Української нафтогазової академії входив до складу її Президії. Він очолював спеціалізовану раду із захисту докторських і кандидатських дисертацій при Інституті геологічних наук НАН України; був почесним професором Івано-Франківського державного технічного університету нафти і газу; науковим консультантом ЗАТ «Концерн "Надра"»; членом Українського Міжнародного комітету з питань науки і культури НАН України; президентом Співки геологів України.

Петро Федорович — двічі лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, Премії Ради Міністрів СРСР, академічної премії ім. В.І. Вернадського, йому присуджено звання Заслуженого геолога. Він нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, багатьма медалями та почесними грамотами.

Світла пам'ять про Петра Федоровича Шпака — невтомного і послідовного борця за підвищення міжнародного авторитету української геологічної науки — назавжди залишиться у серцях колег, учнів, друзів, усіх, кому доводилося з ним працювати. Його життя і творчість завжди будуть зразком для наслідування.

Президія Національної академії наук України
Інститут геологічних наук НАН України
Державна геологічна служба Міністерства екології
та природних ресурсів України
Українська нафтогазова академія
Концерн «Надра»
Співка геологів України
НАК «Нафтогаз України»